

Організація самоменеджменту в процесі підготовки керівника до управління якістю освіти

Г.М. Тимошко -
кандидат педагогічних наук,
доцент, старший науковий
співробітник лабораторії управління
зкладами освіти Інституту
Педагогіки АПН України

***Щоб домогтися успіху
треба вміти керувати собою***
Бербель і Хайнц Швальбе

Якісна освіта – це освіта якостей особистості. Процес творення якісної освіти в загальноосвітньому навчальному закладі має бути керований, прогнозований на ефективний результат. Одна з особливостей цього процесу полягає в тому, що в будь-якій сфері освітньої діяльності, на будь-якому рівні завжди користувалися попитом освічені, ерудовані, відповідальні керівники. Особливо це стосується керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Їх творчий потенціал впливає на педагогічний колектив і допомагає створювати умови для здобуття якісної освіти, як першочергової і найважливішої ланки в системі безперервної освіти особистості. Важливу роль в процесі підготовки керівника загальноосвітнього навчального закладу до управління якістю освіти відіграє творча організація самоменеджменту.

Управління – це процес, який неможливо реалізувати успішно, керуючись лише відомими критеріями його якості. Сутність сучасного менеджменту полягає в оптимізації конкретних завдань управління завдяки раціональному та оптимальному використанню ресурсів: матеріальних, матеріально-технічних, кадрових, фінансових тощо. Тому однією з актуальних проблем сучасного керівника є проблема професійного росту, або професійної кар'єри працівників освітньої галузі як однієї із складових особистого розвитку, підвищення рівня знань, вмінь та компетентності, тобто постійного руху до успіху.

На початку ХХІ століття бажання, старанності та відданості гарного керівника ХХ століття вже недостатньо. Зокрема, мова йде про якісно новий рівень компетентності, відповідну якісно нову підготовку до керівної посади, формування професійної управлінської культури. Треба прийняти як аксіому, що управління – це наука, діяльність і мистецтво. Щоб робити щось якісно, треба знати, що і як робити, а вже потім можна моделювати, творити.

Одним з актуальних напрямів реформування системи управління закладами національної системи освіти є завдання удосконалення професійної майстерності педагогічних кадрів, на які відтепер покладена провідна роль у здійсненні інноваційних перетворень у галузі навчання й виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. У зв'язку з цим особливої значущості набуває проблема творчої самореалізації особистості сучасного керівника загальноосвітнього навчального закладу як менеджера навчально-пізнавального й освітньо-виховного процесу. Такий підхід набуває прояву в безпосередньому здійсненні та усвідомленні реалізації функцій самоменеджменту в професійній діяльності: самодослідження, самопрогнозування, самоактуалізації, самоорганізації, самопрезентації, самореалізації, саморегуляції, самокорекції, самовиховання.

Поняття “менеджмент” і “самоменеджмент” ми зустрічаємо досить часто. Вони входять у нашу лексику, елементи менеджменту і самоменеджменту ми уже використовуємо у своїй професійній діяльності. Проте, спілкування з керівниками шкіл, навчальних закладів свідчить про їх поверхову уяву щодо їх змісту. Вживаючи слово “менеджер”, більшість людей ототожнюють його з образом керівника нового покоління, який використовує у своїй роботі сучасні гуманні методи управління, а при вживанні поняття “самоменеджмент” акцентують увагу лише на процесі самоосвіти.

На думку провідних вітчизняних та зарубіжних спеціалістів менеджмент – це не управління предметами, а організація та управління працею людей, це система щоденного та перспективного планування, прогнозування й організації виробництва, реалізації продукції і послуг з метою отримання максимального прибутку (матеріального, інтелектуального, духовного). Фундаторами менеджменту вважають Ф.У.Тейлора (США) та Анрі Файоля (Франція). Їх головна заслуга полягає в тому, що вони довели: ефективно управляти людьми в організації можна лише науково.

Основною галуззю менеджменту є менеджмент в освіті, який має свою специфіку та притаманні тільки йому закономірності. Ця специфіка полягає в особливостях предмету, продукту, знарядь та результатів праці менеджера освіти.

Менеджмент в освіті – це комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямованим на підвищення його ефективності. Предметом праці менеджера освітнього процесу є діяльність суб'єкта управління. Продуктом праці менеджера є інформація про навчально-виховний процес. Знаряддям праці є слово, мова. Результатом праці менеджера є рівень грамотності, вихованості та розвитку об'єкта менеджменту - учнів.

У відповідь на еволюцію менеджменту, на світові зміни у сфері управління закладами освіти, самоменеджмент впевнено заявляє про себе, як про новий напрямок сучасного менеджменту в цілому і менеджменту в освіті зокрема.

Самоменеджмент в управлінні розуміють як послідовне і цілеспрямоване використання керівником загальноосвітнього навчального закладу ефективних методів, прийомів і технологій й розвитку свого творчого потенціалу. Самоменеджмент як новий напрямок менеджменту в освіті виник внаслідок його психологізації та соціологізації у відповідь на суспільну потребу у більш повному використанні і розвитку творчого потенціалу педагогів взагалі, і керівника – зокрема. Концепції, що описані в літературі, побудовані на стрижневій ідеї, навколо якої формується система методик і прийомів роботи над собою з реалізації цієї ідеї. У концепції самоменеджменту Л. Зайверта – це ідея економв.її часу, у концепції В.А. Андреева – ідея саморозвитку творчої особистості, у концепції М.Вудкова й Д.Френсіса – подолання власних обмежень, у концепції А.Т.Хроленка – підвищення особистої культури ділового життя, у концепції Б. і Х.Швальбе – ідея особистого ділового успіху.

Соціально-економічні та суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні, безпосередньо вплинули на систему освіти. На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається оновлення галузі освіти. Суттєвою проблемою стає управління зазначеною галуззю. Від умілого керівництва залежить, якою ціною та якими темпами буде здійснюватися подальший розвиток освіти та покращення її якості. Проблемам оновлення змісту діяльності менеджера навчально-виховного процесу свої дослідження присвятили Л.Кашапова, М.Капустін, В.Федоров, В.Крижко, Є.Павлютенков та інші. У працях цих вчених теоретично обґрунтовані

та розкриті наступні складові частини діяльності менеджера освіти: мета діяльності, основні завдання, основні функції, професійні вміння, основні риси особистості керівника. Питання педагогічно грамотного керівництва загальноосвітніми школами та іншими виховними закладами давно турбували відомих педагогів-практиків, вчених. Зокрема, А.С.Макаренко створив образ керівника-майстра, В.О.Сухомлинський чітко окреслив якості учителя-вихователя й директора школи. Педагогічний доробок учителів-новаторів (М.П.Щетиніна, О.А.Захаренка, В.Ф.Шаталова та багатьох інших) дає можливість для творчих роздумів про становлення керівників сучасних шкіл, а отже, і нового підходу до їх керівництва.

Творча організація самоменеджменту в освіті передбачає вивчення особливостей як суб'єктів особистісно-професійного самопізнання, самопрогнозування, само проектування, саморегулювання і саморозвитку (З.Н.Кулянд, А.Ф.Ліненко, Т.В.Осадча, О.М. Пехота, О.П.Саннікова, Л.Г.Таланова) так і суб'єктів педагогічного пізнання, моделювання, спілкування і праці (І.А.Зязюн, Н.В.Кічу, Л.В.Кондрашова, Н.В.Кузьміна, Н.Д.Хмель, Р.І.Хмелюк). Відповідно до цього, оволодіння в загальноосвітньому навчальному закладі педагогічною і суто управлінською діяльністю є підвищення професійної компетенції особистості саме як менеджера навчально-виховного процесу (Т.М.Дзюба, В.В.Крижко, М.П.Лукашевич, Є.М.Павлютенков, В.П.Симонов).

Самоменеджмент об'єктивно властивий кожному з учасників навчально-виховного процесу сучасного закладу як сфери їхньої спільної праці. У зв'язку з цим у структурі професійної діяльності кожного з учасників навчально-виховного процесу загальноосвітнім навчальним закладом обов'язковою є наявність комплексу дій її суб'єкта з управління собою – самоменеджмент, який є самостійним, завершеним і цілісним блоком у системі регулювання відносин з іншими людьми та довкіллям.

Правильна організація самоменеджменту керівників загальноосвітніх навчальних закладів має свою мету, яка співзвучна з кінцевим результатом роботи установи і спрямована на творення процесу якості освіти учнів.

Успіх управлінської діяльності значною мірою залежить від бажання і уміння керівника спланувати свою роботу по саморозвитку, самореалізації і самовдосконаленню, які базуються на засадах само менеджменту.

Для того, щоб керівники загальноосвітніх навчальних закладів усвідомлено виконували свою роль професійного менеджера навчально-виховного процесу, вони повинні пройти у своїй педагогічній діяльності всі складові менеджменту у сфері загальноосвітнього навчального закладу – розробка інноваційних проектів розвитку закладу, планування, організація, мотивація, підготовка та прийняття управлінських рішень, моніторинг якості освіти.

Для розвитку індивідуальних якостей керівника важливо вибрати такий спосіб роботи над собою, який би відповідав його особливостям і був найбільш ефективним для нього. З цією метою за допомогою самоаналізу слід вивчити сильні й слабкі сторони управлінської діяльності.

Таким чином, закріплюючи і вдосконалюючи свої сильні риси особистості, а також розвиваючи ті, в яких є особлива потреба, керівник загальноосвітнього навчального закладу може розробити індивідуальну програму саморозвитку. Раціональна організація професійної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу, що ґрунтується на засадах само менеджменту і передбачає сформованість уміння керувати часом (мірилом професійної діяльності) дасть можливість успішно реалізувати програму саморозвитку особистості управління.

Розглядаючи таку складову само менеджменту, як самоорганізація керівника загальноосвітнього навчального закладу в управлінні якістю освіти, можна використати міні-тести за Л.Зайвертом:

1. На початку робочого дня я резервую час для підготовки роботи, планування.
2. Я передоручаю все, що може бути передоручено.
3. Я письмово фіксую завдання і цілі, вказуючи терміни їх реалізації.
4. Кожен офіційний документ я намагаюсь опрацювати за один раз.
5. Кожен день я складаю список невирішених справ. в першу чергу я роблю те, що найбільш важливе.

6. Свій робочий час я намагаюсь, по можливості, вивільнити від сторонніх телефонних розмов, незапланованих відвідувачів та термінових нарад.

7. Своє денне навантаження я намагаюсь розподілити у відповідності до графіку моєї працездатності.

8. В моєму плані часу є прогалини, що дозволяють реагувати на актуальні проблеми.

9. Я намагаюсь спрямувати свою активність таким чином, щоб в першу чергу концентрувати свою увагу на “життєво важливі” проблемах.

10. Я вмію говорити “ні”, коли на мій час претендують інші, а мені необхідно виконати більш важливі справи.

При відповіді на кожне запитання можна вибрати один із наведених нижче варіантів, кожному з них відповідає певна кількість балів: “майже ніколи” -0, “іноколи” -1, “часто” -2, “майже завжди” - 3.

Інтерпретація результатів:

0-15 балів – Ви не плануєте свій час і знаходитесь під владою зовнішніх обставин. Деяких цілей Ви добиваєтесь, якщо складаєте список пріоритетів і дотримуєтесь його.

16-20 балів – Ви намагаєтесь оволодіти своїм часом, але не завжди достатньо послідовні, щоб досягти успіху.

21-25 балів – у Вас хороший само менеджмент. Ви можете стати зразком кожному, хто хоче навчитися раціонально використовувати свій час.

Успіх керування освітньою установою, а значить і процес підвищення рівня знань випускника навчального закладу, як моделі якісного кінцевого результату роботи даної установи в великій мірі залежить від уміння керівника підібрати професійно компетентних, висококультурних і відповідальних працівників з набором високих моральних і ділових якостей та рис характеру, які постійно розвивають і підвищують свій творчий потенціал.

Людський фактор стає більш вирішальним, стратегічним фактором і життєво важливою умовою виживання, стабільності і розвитку освітніх установ у

складних і нестабільних умовах переходу до ринкових відносин. Як показує аналіз, значні резерви людського фактора закладені і в самоменеджменті.

Організація самоменеджменту визначає перед керівником ряд завдань, які мають свою специфіку, залежно від умов організації роботи школи, проблеми над якою працює педагогічний колектив, стабільності колективу, його вікового цензу, фінансування, матеріальної бази, застосування передового педагогічного досвіду, складу учасників навчально-виховного процесу. Без вирішення цих завдань, перелік яких далеко не закінчений – успіх прогнозувати складно.

Поряд із завданнями, які керівники ЗНЗ визначають першочерговими в процесі підвищення своєї управлінської компетенції слід врахувати, що важливими складниками самоменеджменту є:

- вміння організувати аналіз стану якості освіти учнів ЗНЗ
- врахування масштабів динамізму в управлінні освітніми закладами
- опанування менеджерами освіти нових підходів і навичок управління
- наявність потреби безперервної самоосвіти і саморозвитку
- ознайомлення з досвідом наукових шкіл управління
- уміння керувати собою
- створення концепції і методів управління даного навчально-виховного закладу, прогнозування перспективи розвитку ЗНЗ
- оволодіння сучасними управлінськими методиками
- формування процесу переоцінки свого власного потенціалу, з метою його зростання
- підвищення вимог до управлінського персоналу, його професіоналізму
- навчання та підготовка на вимогу сучасних змін, що відбулись і відбуваються в освіті
- вміння самоорганізуватись за умов самоуправління саморозвитку управлінців і т.п.

Самоменеджмент, як напрямок менеджменту в освіті включає і такі складові, як інформація і комунікація. Адже керівник – особистість, яка визначає вирішення всіх проблем навчально-виховного процесу в школі. Йому притаманна постійна

широка інформованість, ознайомлення з результатами наукових досліджень психолого-педагогічної науки, як запоруки якісної освіти.

Ніхто не схильний думати, що всі науки і теорії щодо управління ЗНЗ кожен керівник повинен знати “напам’ять”, але головне, суттєве, що визначає зміст науково-практичної управлінської діяльності, формування процесу примноження необхідних знань та вмінь шляхом організації самоменеджменту – знати необхідно. Адже самоменеджмент розуміють, як послідовне й цілеспрямоване використання управлінцями ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації й розвитку свого творчого потенціалу. А творчий потенціал керівника, який передається і педагогічному колективу допоможе створити умови для організації якісної освіти учнів в загальноосвітньому навчальному закладі. Керуючись соціальними вимогами до управління школою, управлінці шляхом самоосвіти, вивчення передового управлінського досвіду мають поглиблювати свої

- знання: з філософії освіти, з спеціальних прикладних наук,

- вміння володіти: практичним менеджментом, педагогічними технологіями, методикою наукових досліджень і аналізом педагогічної практики,

- вміння керуватися: соціальними потребами, принципами менеджменту, критеріями якості освіти в ЗНЗ.

Соціально-економічні та суспільно-політичні зміни, що відбулися в Україні, безпосередньо впливають на процес оновлення освіти, де суттєвою проблемою є компетентне управління загальноосвітніми навчальними закладами. Від умілого керівництва залежить, якою ціною та якими темпами буде здійснюватись подальший розвиток освіти та покращення її якості.

Школа, яка розвивається, потребує нового керівника (по людських і професійних якостях, по стилі управління), а значить і формування кагорти нового покоління керівників. На нашу думку, важливу роль в процесі підготовки як діючого так і майбутнього керівника ЗНЗ до управління якістю освіти відіграє творча організація самоменеджменту, яка мотивує управлінців до переосмислення свого професійного кредо, до уточнення своєї позиції в процесі розвитку школи, до свого професійного самовизначення в нових соціально-економічних умовах.

При правильній організації самоменеджменту керівник випрацьовує певні, властиві йому, підходи до створення програми свого професійного саморозвитку, визначає основні етапи роботи над підвищенням своєї професійної управлінської компетентності, створює педагогічному і учнівському колективу умови, необхідні для підвищення якості освіти в ЗНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба Т.М. Самоменеджмент: уміння вчителя керувати часом // Шлях освіти. - 2003. - № 2. с. 33-34.
2. Калініна Л. Теоретичні підходи до управління навчальним закладом // Директор школи. – 2004. – березень (№9). – с.10-13.
3. Крижко В. Теорія та практика менеджменту в освіті – Запоріжжя: Просвіта. - 2003.
4. Лукашевич М.П. Самоменеджмент, кар'єра, успіх // Персонал. - 2001. -№ 8. с. 61-63.
5. Мармаза О.І. Реалії та можливості підготовки менеджерів освіти // Управління школою. - 2003. – № 27 С. 7-10.
6. Мартиненко С.М. Оновлення управлінських функцій керівника сучасного навчального закладу в умовах реформування національної системи освіти // Управління школою. – 2003. - № 7. – с.8-9.
7. Модель діяльності менеджера виховного процесу в загальноосвітній школі // Управління школою. – 2006. - №10-12.
8. Основи менеджменту. Наук.-метод. посібник /за ред. Л.Даниленко. Л.Карамушка – К.: Шкільний світ. – 2003.
9. Смолюк А.А. Директор-менеджер. Учебное пособие для директоров школ, лицеев, колледжей, гимназий и его заместителей. Рига. – 1997. – с.8-13.
10. Струкова І.І. Новий тип керівника на етапі змін // Управління школою. – 2006. - №2 с.24-27.